

Iveta Pagáčová

Thomas Melle

Naše fotky

Realizačný tím

Preklad **Martina Vannayová**

Dramaturgia **Zuzana Palenčíková**

Scéna a kostýmy **Eva Kudláčová Rácová**

Hudba **Peter Machajdík**

Dokrútky **Eduard Kudláč, Natália Zahradníková**

Réžia **Eduard Kudláč**

Osoby a obsadenie

Jesko **Peter Martinček**

Malte **Adam Herich**

Johannes **Michal Koleják**

Konstantin **Michael Vrzala**

Učiteľka **Ada Juhásová**

Bettina **Natália Fašánková**

Sandra **Kristína Sihelská**

Žena **Iveta Pagáčová**

Muž **Boris Zachar**

Slovenská premiéra 30. októbra 2021

138. premiéra Mestského divadla Žilina

Predstavenie vedie **Katarína Škerenčáková**

**Technické zabezpečenie inscenácie
pod vedením Juraja Špaleka realizovali**

Svetlá **Anton Mlacek, Peter Šlesár**

Zvuk **Ľuboš Tomaščík, Lukáš Magoč**

Rekvizity **Róbert Samec**

Garderóba **Slavomíra Olejková**

Stavba scény **Róbert Samec, Ján Štubňa,**

Ľuboš Capko, Martin Skaličan

Iveta Pagáčová, Michael Vrzala, Peter Martinček, Adam Herich, Boris Zachar, Michal Koleiák

Ada Juhásová

„Keď zmĺknu médiá, prichádza k slovu umenie.“ Thomas Melle

Hra Thomasa Melleho *Naše fotky* tematizuje psychologické dôsledky sexuálneho zneužívania mladých chlapcov na cirkevnej internátnej škole. Ide o fikciu, inšpirovanú udalosťou na jednej z najprestížnejších internátnych škôl v Nemecku, Aloisiuskolleg v Bonne (AKO), ktorá sa prevalila v roku 2010. Inscenácia Melleho hry *Naše fotky* mala svetovú premiéru v réžii Alice Buddeberg 21. januára 2016 v Theater Bonn. Patrila k finalistom prehliadky Stücke Mülheim 2016.

Tento rozhovor vznikol pár dní pred premiérou pre bonnský denník *General-Anzeiger*. S Thomasom Mellem sa rozprávala novinárka Ebba Hagenberg-Miliu.¹

Téma zneužitia je vnímaná ako „otrepaná“...

Thomas Melle: Keď zmĺknu médiá, prichádza k slovu umenie. Celý ten komplex udalostí je možné pokúsiť sa pretvoriť do divadelnej hry až s dostatočným odstupom od toho, čo sa udialo. Všetkému to dodá ďalšiu dimenziu. A táto téma „otrepaná“ nebude, dokým budú existovať mocenské štruktúry, ktoré sa zneužívajú.

¹ https://ga.de/news/kultur-und-medien/regional/buehnenstueck-bilder-von-uns-behandelt-missbrauch-am-aloisiuskolleg_aid-42651795

Vaša hra pripomína prípady zneužitia na internátnom kolégiu Bad Godesberger Aloisiuskolleg (AKO)?

Thomas Melle: Rozprávam alternatívny príbeh toho škandálu. Vybral som časť, ktorá sa obmedzuje na vášnivé emócie spojené s touto skutočnosťou a na interpretácie, ktoré sa okamžite spustili spolu s tým, ako to všetko skolabovalo. Tie problémy a otázky s tým spojené sa dotknú aj diváka, ktorému je faktické pozadie príbehu z AKO neznáme. Ide o nové posúdenie minulosti, o boj o vlastnú a kolektívnu biografiiu.

Nenájdeme tam aj paralely s hlavnými páchatel'mi z AKO z posledných desaťročí?

Thomas Melle: Určite. Ale aj tak to nie je dokumentárna hra, ale fikcia. Postavy zdieľajú iba biografické pozadie, ktoré je naopak motivované skutočnými udalosťami. Pôvodne som sa chcel ešte výraznejšie odchyliť od faktov, ale potom som sa spýtal sám seba: Prečo vlastne? Veď to ponúka skutočný rámec pre boj, ktorý chcem opísať, skutočný zmätok, skutočný des.

Ako bojujete ďalej?

Thomas Melle: S veľkým nepokojom, od obviňovania až k obranným mechanizmom, od tendencií k hystérii až k pokusom o umlčanie. Každý, kto bol na tejto škole, sa musí na svoju minulosť pozrieť novým spôsobom. V akom systéme vlastne vyrástol? Keď sa nad tým človek dôkladne zamyslí, zmena významu môže predstavovať takmer desivý potenciál pre konflikt.

Je fotografovanie nahých detí vôbec zneužitie?

Thomas Melle: Vyjadril som sa k tomu svojou hrou. Ako autorovi sa mi zdá toto postupné vytváranie pochybností zaujímavé: Sú to snímky, a aj tie neškodné kontaminujú tí, ktorí hľadajú pornografiu. Kde sa začína konanie, ktoré niekoho poškodzuje? Od ktorého momentu už traumatizujú niečí život? To sa mení od človeka k človeku: Pre niekoho je to ešte vtip, pre iného už trauma. Pre dramatika je to predovšetkým dobrý, silný materiál.

Nachádzate paralely s gréckou tragédiou?

Thomas Melle: Jedinec sa ocitá v kontexte viny, za ktorú nemôže a obetuje seba a svojich ľudí, symbolicky alebo dokonca reálne. A tak na seba zasa naloží vinu.

Ako sa v hre odráža to, že ste boli ste študentom AKO?

Thomas Melle: Poznám to miesto, súvislosti, mám spomienky, ale kvôli textu som to urobil tak, akoby som pri tom nebol. Viem presne, o čo ide, napriek všetkému dešpektu tejto škole aj za mnohé vďačím.

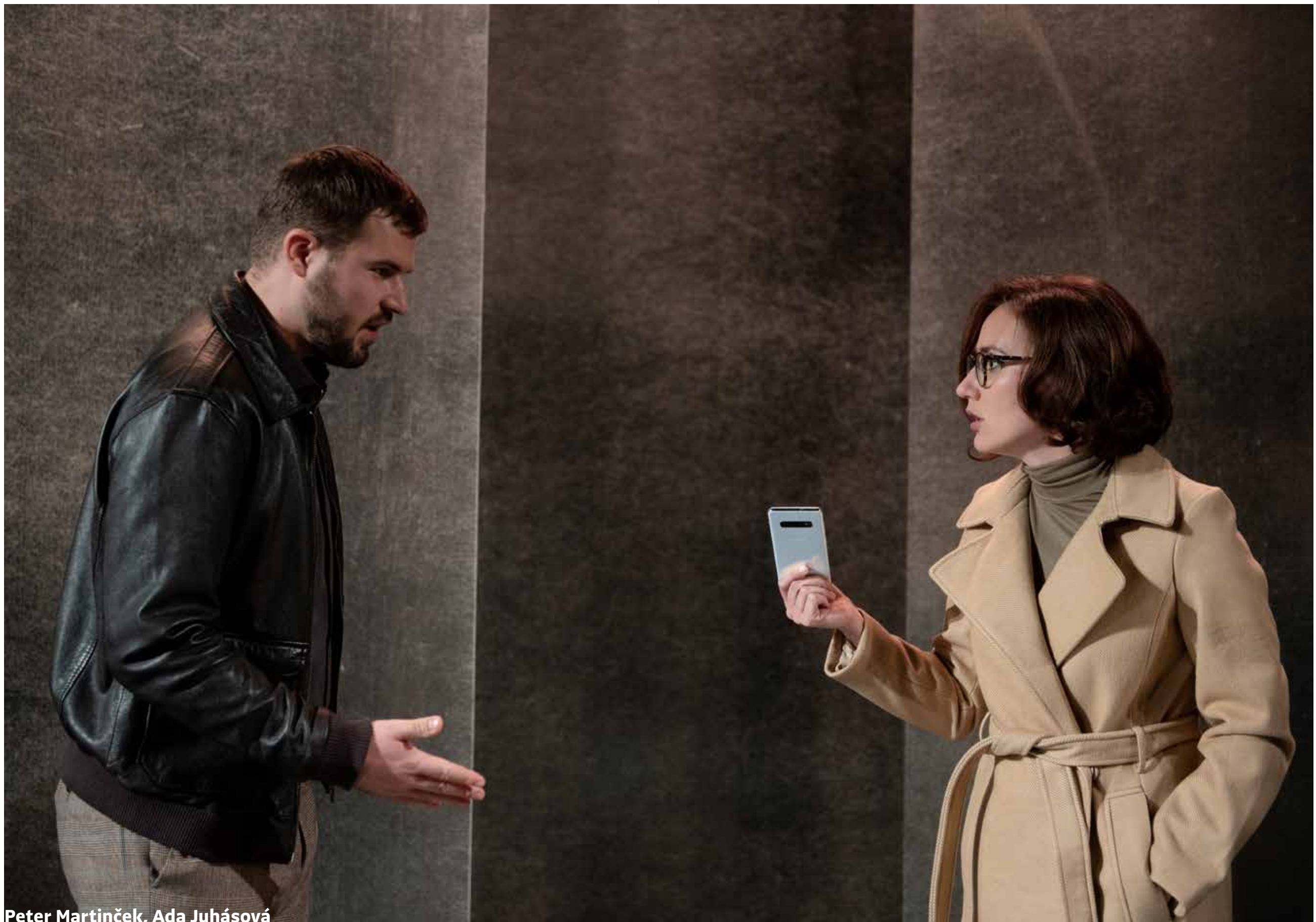
A aký máte názor na to, ako sa vyšetrili reálne prípady na AKO?

Thomas Melle: Nevie, ako sa dá tento problém vyriešiť. Aká by bola adekvátne forma? Kedy by bolo najlepšie ukončiť spracovanie prípadov? Čudujem sa nad obmedzenosťou, ktorá bola zjavná práve u ľudí, ktorých si veľmi vážim.

Aký máte názor na situáciu po aktuálnom vyhlásení AKO?

Thomas Melle: Podľa mňa robí škola veľkú chybu: Nezačleňuje hanbu do svojho sebaobrazu, robí len to najnutnejšie, skúša, z PR dôvodov – úplne ako svetská organizácia – to čo sa deje „manažovať“. Potom zasa nasledujú prehnané emocionálne svede, ktoré chcú všetko napraviť kľáčaním na kolenách. Ale minulosť je prítomná. Škola by preto mala tento komplex skutočností aktívne prijať do svojej identity, naozaj si ho uvedomiť – a tak snád' opäť získať pravdivosť na svoju stranu.

Z nemčiny preložila Martina Vannayová

Peter Martinček, Ada Juhásová

Thomas Melle 1975

je nemecký spisovateľ, dramatik a prekladateľ. Žije v Berlíne. Absolvoval štúdium komparatistiky a filozofie na univerzitách v Tübingene, Berlíne a v americkom Austine. Melle je autorom próz a divadelných hier. Za svoje diela získal niekoľko literárnych cien, viackrát ho nominovali na nemeckú literárnu cenu (za romány Sickster a 3000 Euro). V slovenčine je dostupný preklad jeho autobiografického románu Svet za chrbtom, v ktorom sa vyrovnáva so svojou bipolárnou poruchou. Román Svet za chrbtom bol zdramatizovaný a v marci 2017 ho uviedol viedenský Burgtheater. Melle v románe Svet za chrbtom spomína aj školu Aloisiuskolleg, ktorej je absolventom: „Na jezuitskom kolégiu, ktoré ma zo všetkých síl podporovalo a ku ktorému som teraz manicky mieril hore starým kopcom, som začal inscenovať divadelné hry. Matka na moju pubertu nereagovala ničím iným ako hystériou, a preto som strávil posledné dva roky školskej dochádzky v prilahlom internáte, podporený štipendiom, ktoré mi zohnal rektor. To, že neskôr sa presne toto kolégium zaplietlo do škandálu sexuálneho zneužívania, je iný príbeh (ktorý treba ešte dopovedať). Ak sa ma to vôbec nejako týkalo, tak len všeobecne, ako človeka, ktorý vyrastal v nenávidenom i milovanom prostredí, čo sa mu neskôr rozpadlo pod rukami a viedlo k prehodnoteniu celej mladosti.“²

Thomas Melle

mons.wikimedia.org/w/index.php?curid=58966779

² MELLE, Thomas. 2017. Svet za chrbtom. Bratislava: IKAR, a. s. - ODEON, s 171.

Boris Zachar, Iveta Pagáčová, Adam Herich

Rozdiel medzi vraždou duše z vášne a jej úkladnou vraždou predsa existuje

Téma sexuálneho zneužívania v katolíckej cirkvi v súčasnosti rezonuje aj v kontexte nedávnej správy z Francúzska, ktorá sa dotýka takmer 216-tisíc obetí. Umelecký šéf Mestského divadla Žilina a režisér Eduard Kudláč chcel túto tému divadelne spracovať už dávno a spolu s prekladateľkou Martinou Vannayovou hľadali vhodný text. Martina napokon priniesla hru Thomasa Melleho Naše fotky.

Prečo je o tejto téme dôležité rozprávať aj na javisku?

Eduard Kudláč: Pretože cirkev samotná sa s tým vysporiadať nechce. Je jedno z akých dôvodov. Možno sa s tým vysporiadať ani nedokáže. V čase, kedy sme v okolitých krajinách znovu svedkami politických snáh presadiť stredoveké doktríny a obmedziť tým slobodu a myslenie vôbec, je veľmi dobré spýtať sa, kto za tým stojí, aký je cieľ a zmysel, pretože, samozrejme, vždy sa to predáva, ako túžba pomôcť, ale v konečnom dôsledku, ako chcete dôverovať organizácii, ktorá nie je schopná reagovať na násilie, ktoré sa deje v jej vnútri? Akú môžete mať dôveru k niekomu, kto nemá záujem o vyšetrenie týchto pre spoločnosť nekrotických prípadov?

Prinášaš túto tému na javisko v čase, keď je nesmierne horúca aj v médiách. Tvojím cieľom však nie je škandalizovať cirkev. Čo je pri spracovaní tejto témy pre teba najdôležitejšie?

Eduard Kudláč: V prvom rade je nesmierne dôležité hovoriť o tom nie len vo vzťahu k cirkvi, pretože to ma v princípe nezaujíma. Ak by to mala byť len nejaká provokácia alebo povrchné dokazovanie si pozícií, tak by to, pravdepodobne, nemalo zmysel. To, čo je na tej téme a na tom neriešení tejto situácie najhrozivejšie, je skutočnosť, že tu nikto nezastupuje obeť. Nikto vlastne nevníma to, že problémom nie je len samotný skutok násilia. Že následkom týchto skutkov vznikajú nové obeť, ktoré sú zločinom zasiahnuté a musia s touto jazvou existovať. A pretože cirkev problém marginalizuje a vytesňuje, tvári sa, že nič také nebolo, alebo keď bolo, tak to bolo len vo veľmi obmedzenej forme (individuálnom zlyhaní), a že sa to deje v každej spoločnosti. My, samozrejme, vieme, že to bolo takmer organizované a štruktúry siahali do vrcholných cirkevných hierarchií.

Platí to aj pre náš slovenský kontext?

Eduard Kudláč: Samozrejme! Aj z reakcií slovenských cirkevných funkcionárov sa artikuluje totálny nezaujem o obeť. Nielen o obeť sexuálneho zneužívania, ale aj obeť holokaustu, to nie je žiadna ľudácka história, že biskup slúži omšu za vraha a fašistu, bývalého prezidenta Tisa. Koniec koncov, kauza Bezák je najlepším svedectvom toho, ako vysoko siahajú mocenské a finančné záujmy cirkevnej vrchnosti.

Máš pocit, že cirkev ako morálna inštitúcia zlyháva?

Eduard Kudláč: Ja od cirkvi nemôžem nič očakávať. Môj súkromný názor je, že to je zločinecká organizácia, ktorá by mala byť, rovnako ako každá iná organizácia postavená na totalitnej ideji, nezákonná. Tým, samozrejme, nijakým spôsobom nespochybňujem vieru alebo religiozitu ako takú. Bavíme sa o inštitúcii, o jej histórii a o spôsobe, akým narába s pravdou, nielen počas posledných rokov, ale počas celej svojej histórie. Zarážajúce je, že ani politici nevyvíjajú žiaden enormný tlak na to, aby sa tieto zločiny riešili, pretože tam nedošlo k nejakým zásadným ekonomickým ujmám a akonáhle nedôjde k nejakej strate alebo k ekonomickému ohrozeniu, ak to nejakým zásadným spôsobom nesúvisí s peniazmi, tak to v princípe nikoho nezaujíma.

Ako si povedal, faktom je, že politikov tento problém nezaujíma. A čo divadlo? Platí ešte, že by malo byť tou mravnou inštitúciou v intenciách Schillera? Samozrejme, divadlo sa už oprostilo od moralizovania – teda toho zdvihnutého prsta. Mňa oslovuje to, ako divadlo vníma nemecký divadelník Thomas Ostermeier, ktorý ho považuje za „miesto uvedomovania si“. Dokáže divadlo v súčasnosti niečo ovplyvniť? Má angažované divadlo zmysel?

Eduard Kudláč: Napriek tomu, že tie pohľady na svet umenia sú rôzne, nemyslím, že divadlo je obmedzené len na tento typ spoločenskej reflexie. A v tomto prípade nie je dôležité, že sa to odohráva v cirkvi. Akékoľvek násilie je predsa opovrhnutia hodné a nemôže so sebou niesť nič dobré. Rozprávame o tom preto, že je dôležité, aby sme si uvedomili východiská. Je úplne jedno, či sa to odohrá v cirkvi, alebo sa to odohrá v nejakom inom type organizácie. Problémom však určite bezpochyby je, že cirkev sa prezentuje ako organizácia zasvätená dobru, morálke, duchovnej explikácii toho krásneho vo fyzickom svete. A v tomto prípade je to v o to väčšom kontraste. Človek to akosi neočakáva.

Melleho hra vychádza z reálnych skutočností, ktoré sa prevalili na prestížnej internátnej škole Aloisiuskolleg v Bonne v roku 2010. Aj keď ide o fikciu, čo sa týka osudov jeho postáv, kontext jeho hry je až príliš skutočný. Melle o tejto téme rozpráva z odstupu niekoľkých rokov, a čo je najdôležitejšie, dáva hlas obetiam. V čom Melleho hra zaujala teba, v čom je jeho spracovanie pre teba silné?

Eduard Kudláč: Melle sa úplne vyhýba moralizovaniu. Snaží sa naozaj sústrediť na to, aký devastatívny účinok má sexuálne zneužívanie na morálnu integritu obetí, na to, ako to ovplyvní ich ďalšiu existenciu,

Kristína Sihelská

vzťahy, morálku, ako vnímajú otázku viny. Neškandalizuje prípady obťažovania na katolíckej internátnej škole, ale skôr sleduje líniu zla z pozície obete. Z násilia nemôže pochádzať nič dobré a ovplyvní všetko, čoho sa dotkne. Vidíme rozpad, ktorý zasahuje nielen hlavného hrdinu, ale zasiahne jeho rodinu, jeho prácu, vzťahy. Samozrejme, končí tragicky.

Thomas Melle v hre Naše fotky hovorí o sofistikovaných prejavoch sexuálneho obťažovania, ktoré sa skrývali za estetiku a starogrécke umenie. Prostredníctvom tohto textu kladie množstvo otázok. Rozpráva o tenkej hranici medzi tým, čo sa môže zdať normálne a čo už je za čiarou, aj práve z dôvodu rôzneho vnímania sexuálnej morálky a sexuálneho práva v našej histórii. Jeho postoj je však jednoznačný.

Eduard Kudláč: Sexualita je neoddeliteľnou tematickou súčasťou umenia od nepamäti a vzdelaní páchatelia týchto zločinov s tým akoby rátali. Všeobecne akceptovateľný diskurz sexuality sa naozaj mení v čase. Nemá jasne určené kontúry. Ale rozdiel medzi vraždou duše z vášne a jej úkladnou vraždou predsa existuje.

Adam Herich, Michal Koleiák, Michal Koleiák

Paralely s realitou alebo príbeh prestížnej Aloisiuskolleg v Bonne

Na prestížnej internátnej škole Aloisiuskolleg v Bonne (AKO) boli študenti roky vystavovaní zneužívaniu a týranu. Ako uvádza v reportáži pre Tagesspiegel Claudia Keller³, celá trieda sledovala, ako istý páter, učiteľ latinčiny, mláti päsťami po temene lebky jedného zo študentov. Bolo to na začiatku 60-tych rokov minulého storočia, keď si veľa ľudí myslelo, že ak dostanete v škole výprask, zaslúžite si ho. Rudolf Jekel mal vtedy dvanásť rokov a tá lebka bola jeho. Niekoľko dní ležal v posteli s otrasom mozgu. Svoj príbeh prvý raz vyrozprával v roku 2010. Bolo to v období, keď sa na viacerých katolíckych inštitúciách v Nemecku prevalili prípady sexuálneho zneužívania. Ukázalo sa, že rozsah zlého zaobchádzania a týrania tu na „svätej hore“ bol ešte horší než v iných jezuitských školách v Nemecku. Najmenej 18 jezuitských otcov a päť svetských spolupracovníkov tu fyzicky a sexuálne zneužívalo deti po dobu 60 rokov. Do roku 2011 sa prihlásilo 62 obetí z troch generácií. V súčasnosti je tých obetí oveľa viac.

³ <https://www.tagesspiegel.de/gesellschaft/panorama/missbrauch-am-bonner-aloisiuskolleg-system-des-mitwissens/8609106.html>

Ako je možné, že v tejto cirkevnej inštitúcii tak dlho existovala kultúra zneužívania a pedofilná atmosféra, ktorá sa prenášala z generácie na generáciu? Prečo nikto nezakročil? Škola a internát s 800 študentmi a 150 zamestnancami nie je malá inštitúcia. A týranie a útoky sa nekonali tajne. Práve naopak. Jedna zo skutočností, ktorú si treba uvedomiť, je reputácia školy. Rodičia boli hrdí, že ich deti mohli študovať na Aloisiuskolleg. Prestíž tejto jezuitskej školy bola zárukou vzdelania, poriadku a slušnosti pre celé generácie. V tejto škole študovali mnohí synovia významných nemeckých politikov, diplomatov a podnikateľov (a od roku 2006 aj dcéry).

„Bolo to systematické a desaťročia trvajúce zneužívanie na viacerých úrovniach a v rôznorodých formách. Začalo to v päťdesiatych rokoch, pokračovalo v šesťdesiatych, v sedemdesiatych toho bolo ešte viac vďaka takzvanej liberalizácii sexuality a v osemdesiatych rokoch sa úradne centralizovalo v osobe Steina. Krutovláda. Perverzná tyrania cukru a biča. Psychoteror, systém postavený na protežantoch, nútenie fotiť sa, sebauctievanie, využívanie moci, rozdielov, horor na duševnej a telesnej úrovni, obťažovanie, stále o trochu viac a bližšie a hlbšie. A nám sa to ešte zdalo normálne. Ale nebolo to normálne. Proste to vôbec nebolo normálne.“⁴

Takto o tom hovorí prostredníctvom postavy Malteho Thomas Melle vo svojej divadelnej hre *Naše fotky*. V skutočnosti sa ten páter nevolal Stein ale Stüper. Riaditeľom internátu na Aloisiuskolleg sa stal v roku 1968. Bol vtedy vnímaný ako obzvlášť talentovaný mladý muž, ktorý získal skúsenosti a povest reformného učiteľa. Jeho úlohou bolo skončiť so svojvôľou svojich predchodcov. Dôveru a moc svojho úradu využil na vytvorenie vlastného systému riadenia. Viac ako 35 rokov riadil internát – vilu Stella Rheni autoritárskym, arogantným spôsobom a veľkou svojvôľou. Nikto sa mu neodvážil protirečiť. Hovorili, že je to Stüperova ríša. Zomrel v roku 2010. Ako uvádzajú svedkovia, pri jeho bývalej kancelárii visela špeciálna fotografia nahého chlapca. Pri schodisku zas fotografia nahých chlapcov pri jazere. Stüper si fotografie robil sám. Študenti pózujú v plavkách, alebo sú oblečení ako grécki bohovia v zasnených, niekedy homoerotických pózach. „Sú to nádherné obrázky,“ povedala vraj matka jedného z chlapcov, keď si s úžasom prezerala fotografie. Nikomu to nepripadalo nemorálne. Tabu sexuality

⁴ MELLE, Thomas: *Naše fotky*.

v mnohých katolíckych domácnostiach tu narazilo na uvoľnenie sexuálnej morálky v 70-tych rokoch. Matky boli do charizmatického Stüpera priam zamilované. Bol vysoký, opálený a vyzeral ako herec Sean Connery. Vo vile boli ubytovaní študenti internátu piateho až deviateho ročníka. V podkroví boli chlapčenské spálne. Stüper mal spálňu umiestnenú za chlapčenskými toaletami. V suteréne boli sprchy. Dnes sa delia na jednotlivé murované bunky. Kedysi to však bola jedna veľká miestnosť. Každé ráno sedel Stüper na stoličke v šatni a sledoval, ako sa chlapci vyzliekajú a sprchujú. Vraj často s otvoreným županom a niekedy so vzpriameným penisom. Príležitostne im pomáhal aj pri mydlení. „Ukáž mi ešte raz, ako si umývaš penis! Vieš, že si musíš stiahnuť predkožku, aby si sa aj tam poumýval.“⁵ Existujú svedectvá o Stüperových preferenciách pre meranie teploty v konečníku, pričom chlapci sa museli vyzliecť donaha. Pojem pedofília bol vtedy všeobecne neznámy. Deti nedokázali klasifikovať, čo videli a počuli, a dokonca ani to, že by mohlo ísť o trestný čin.

Jezuita a bývalý rektor Canisius-Kolleg v Berlíne Klaus Mertes je tiež bývalým absolventom Aloisiuskolleg. Aj on tam videl fotografie nahých chlapcov a počul fámy o plavbách s obľúbenými študentmi. V tom čase však nevedel, čo je to pedofília a tajne dúfal, že aj on bude patriť k obľúbencom otca Stüpera. Napriek tomu považuje svoje školské časy za úžasné. Bez AKO by sa nikdy nestal jezuitom. Miloval búrlivé školské debaty. Dnes si uvedomuje, aký bol slepý. „Nevideli sme, že spolužiaci sú obeťami a že naša slepota je pre nich súčasťou utrpenia.“⁶ Keď Mertes po rokoch sprevádzal mládežnícku skupinu na AKO, všimol si, že tí starší, vedúci skupín, mali medzi mladšími svojich obľúbencov podobne ako Stüper. Mohli im sedieť na kolenách a maznať sa s nimi. Stüper mal nasledovníkov, ktorí si vytvorili vlastné ostrovy moci.

Niektorí zamestnanci, vrátane bývalých študentov, ktorým pripadali obvinenia proti AKO v 2010 absurdné a považovali ich za mediálnu kampaň, sa dnes za ne hanbia. Jeden z nich však mlčí. Ten, ktorý by, pravdepodobne, mal čo povedať: Otec Theo Schneider. Od roku 1984 do roku 2010 pôsobil ako riaditeľ internátu a rektor, teda formálne

⁵ <https://web.archive.org/web/20160802131040/http://www.aloisiuskolleg.de/download/2011-02-Abschlussbericht-AKO-Zinsmeister.pdf>

⁶ <https://www.tagesspiegel.de/gesellschaft/panorama/missbrauch-am-bonner-aloisiuskolleg-system-des-mitwissens/8609106.html>

nadradený Stüperovi. Schneider bol považovaný za Stüperovho „pestúna“ a komplica. Vo februári 2010 rezignoval, pretože „nechcel brániť vyšetrovaniu“. Ponúkli mu nový hlavný post v komunite jezuitov v Göttingene.

Aj divadelný a filmový herec Miguel Abrantes Ostrowski bol do roku 1993 študentom na AKO. O sexuálnom zneužívaní na tejto internátnej škole napísal knihu *Sacro pop* už v roku 2004, a tak patril medzi prvých, ktorí otvorene začali hovoriť o tom, čo sa tam dialo. V rozhovore pre bonnský denník *General-Anzeiger* Ostrowski povedal, že po tom, ako vyšla jeho kniha, s ním mnohí spolužiaci prerušili kontakt: „Všetci sa obávali, že zničím ich vzácnu a závideniahodnú jezuitskú minulosť, ktorá je koniec koncov vstupenkou do úspešného života.“⁷

Páter Stüper ho nahého fotografoval, keď mal jedenásť rokov – v sprche či na lúke, a nielen jeho, aj jeho kamaráta. „Absolvovali sme kurz tapetovania a maľovania. Na záver kurzu sme museli vymaľovať garáž. Ostali sme zašpinení od farieb a otec Stüper nám dovolil osprchovať sa. Potom nás poslal nahých na lúku a fotil nás. Mali sme zmiešané pocity: na jednej strane sme boli hrdí na to, že sa nám dostávalo od otca Stüpera extra pozornosti, pretože ho v žiadnom prípade nezaujímal každý študent. Vedeli sme, že to bolo akési čudné, ale keď máte desať alebo jedenásť rokov, nedokázate to skutočne klasifikovať.“⁸

Záverečná správa, ktorú v máji 2010 predložila komisárka pre zneužívanie Ursula Raue, sa zakladala na 33 obetiach a šiestich možných páchateloch. V tejto správe boli niektoré činy opísané dopodrobna, iné, násilné činy, boli iba naznačené. Mená páchatelov boli anonymizované alebo zmenené. Správa spochybňuje pocity obetí. Píše sa v nej, že jedenásťročným chlapcom by bolo predsa nepríjemné vidieť vztýčený penis pri sprchovaní. Ostrowski to považuje za absurdné: „Nepříjemné? Bolo to neuveriteľné, najradšej by ste utiekli!“⁹ Mnohí boli so správou Ursuly Raue nespokojní. Vytýkali jej zaujatosť a nedostatočnú objektivitu, pretože Ursula Raue pracovala pre jezuitský rád ako úradníčka pre oblasť zneužívania. V roku 2007 dala zničiť aj dôkazy (po dohode s otcom Stüperom a otcom Schneiderom dala spáliť fotografie nahých chlapcov –

⁷ https://ga.de/bonn/bad-godesberg/das-ist-ein-sieg_aid-42050497

⁸ <https://www1.wdr.de/archiv/missbrauch/aloisiuskolleg118.html>

⁹ <https://www1.wdr.de/archiv/missbrauch/aloisiuskolleg118.html>

Iveta Pagáčová, Boris Zachar

aj tie z roku 1983, na ktorých bol Ostrowski), údajne na ochranu obetí. Po poburujúcej kritike obetí bola zriadená nezávislá komisia vedená kolínskou sociálnou vedkyňou Juliou Zinsmeister, ktorú poverili vypracovaním novej štúdie, a ktorú zverejnili v roku 2011. Julia Zinsmeister, profesorka sociálnych vied na Kolínskej univerzite aplikovaných vied, v novej správe priniesla 45 obetí ako aj 17 ďalších, ktorí zatiaľ nevydali súhlas so zverejnením svojich údajov. Nezávislá komisia porovnala týchto 62 obetí s 18 identifikovanými možnými páchatelmi.

Jezuitský provinciál Stefan Dartmann oznámil, že je „možné“, aby sa rád osobne ospravedlnil obetiam, „ktoré si to želajú“. Ostrowski dodáva: „Je hrozné, že obeť musia ísť za páchatelmi a požiadať o ospravedlnenie. To je úplne chorá myšlienková línia. V skutočnosti je to teraz o emóciách, ktoré sa musia prežiť. Ale tam vidno veľmi veľkú bezmocnosť.“¹⁰

Štyri roky po prevalení kauzy na AKO sa v Nemecku reformovalo trestné právo. Fotografovanie nahých detí je už trestné, rovnako sa predĺžila aj premlčacia doba, kým nemá obeť 50 rokov. Tieto zmeny sú pre obeť, ako je Miguel Abrantes Ostrowski, víťazstvom. Ak by bola táto úprava uzákonená skôr, mnohí jezuitskí otcovia a pedagógovia z Godesbergu by už sedeli vo väzení. Abrantes Ostrowski bol prvou obeťou AKO, ktorá zaujala verejnú pozíciu na celoštátnej úrovni. Od rádu dostal odškodné 5000 €, ale dodnes sa mu nikto neospravedlnil. A čo psychické dôsledky? Ostrowski dodáva: „Dnes môžem hovoriť len o sebe. Pracujem na tom, aby som si konečne dokázal vytvoriť vzťah a priblížil sa k niekomu. Zatiaľ to takmer nefunguje. Bohužiaľ.“¹¹

Kompletnú správu Julie Zinsmeister *Vážne porušenie hraníc na úkor detí a mládeže na Aloisiuskolleg Bonn – Bad Godesberg (Schwere Grenzverletzungen zum Nachteil von Kindern und Jugendlichen im Aloisiuskolleg Bonn – Bad Godesberg)* nájdete tu:

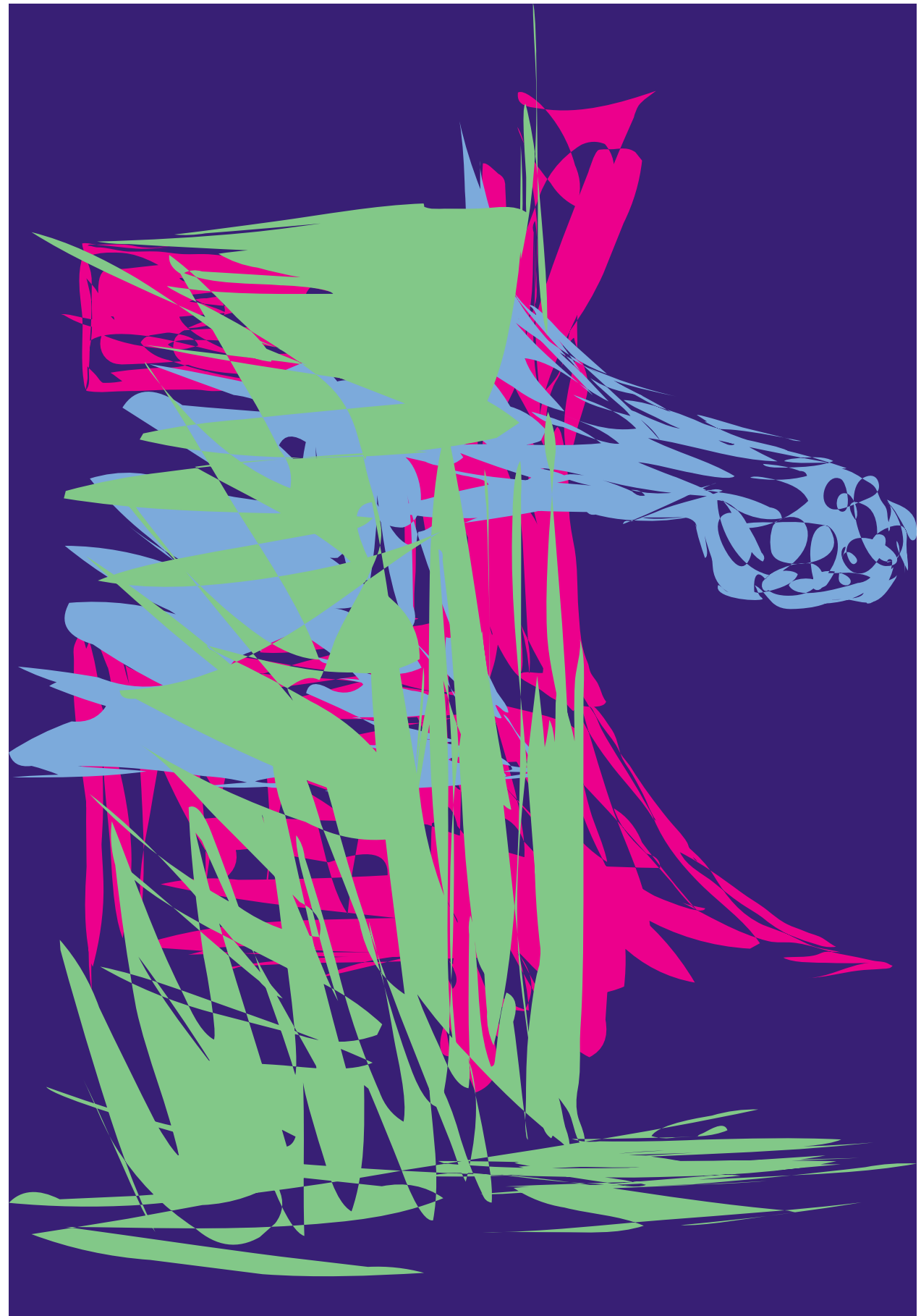
<https://web.archive.org/web/20160802131040/http://www.aloisiuskolleg.de/download/2011-02-Abschlussbericht-AKO-Zinsmeister.pdf>

¹⁰ <https://www1.wdr.de/archiv/missbrauch/aloisiuskolleg118.html>

¹¹ https://ga.de/bonn/bad-godesberg/das-ist-ein-sieg_aid-42050497

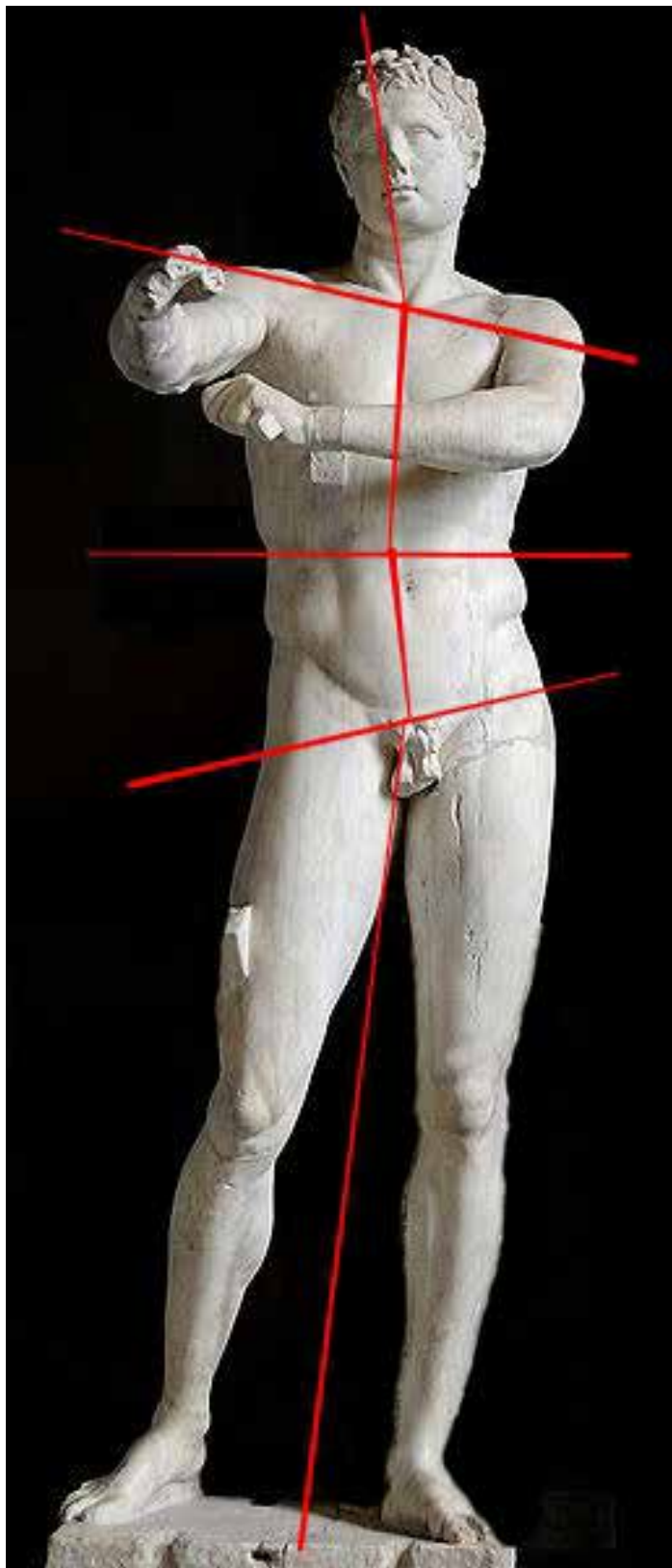

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3123720>

Iveta Pagáčová, Ada Juhásová

kontrapost

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Apoxyomenos_Pio-Clementino_\(Contrapposto\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Apoxyomenos_Pio-Clementino_(Contrapposto).jpg)

Polykleitov Doryforos (450 - 440 pred n. l.)

[mons.wikimedia.org/w/index.php?curid=16888820](https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=16888820)

na projekcji Michael Vrzala

Stüperova zvrátená estetika a grécka homosexuálna pedagogika

Pedagogický prístup otca Stüpera (v správe Julie Zinmeister uvádzaný otec „Georg“) je popisovaný ako „vzdelávanie prostredníctvom kultúry“. To spočívalo vo vytvorení estetického prostredia, ktoré by malo mať pozitívny vplyv na správanie žiakov. Stüper sa veľmi zaujímal o fotografiu. Fotografovanie bola jeho vášeň. Jeho fotky, na ktorých sú zobrazení dospievajúci chlapci, boli na škole dobre známe. Podľa vtedajších právnych noriem nereprezentovali takéto fotografie detskú pornografiu. V ročenkách (brožúrach AKO) publikoval ich výber a tak ich sprístupnil širokej verejnosti – nielen spolužiakom, ale aj rodičom, či bratom z iných komunit. A naozaj, vzbudzovali obdiv.

V správe Zinmeister¹² sa uvádza: „že otec „Georg“ uprednostňuje chlapcov určitého typu. Výber sa realizoval podľa estetických požiadaviek. Išlo o chlapcov, ktorí mali mať anjelsky výzor „starogréckeho eféba“, so štíhrou postavou a polodlhými vlasmi alebo

¹² <https://web.archive.org/web/20160802131040/http://www.aloisiuskolleg.de/download/2011-02-Abschlussbericht-AKO-Zinsmeister.pdf>

BALEKA, Jan. 1997. Výtvarné umění. Výkladový slovník. Praha: ACADEMIA, 429 s.

mali mať športovú, dobre vyzerajúcu postavu. Jeden svedok opisoval, že s „okuliarmi alebo zubným strojčekom“ by nikdy nebol vybratý. „Oblúbenci“ boli často chlapci vyrastajúci bez otcov.“

Stüper svoju zvrátenosť skrýval za starogrécku estetiku a vyššie umenie. Sublimoval svoju pedofíliu do starogréckeho umenia. Zobrazoval nahé ľudské telá ako vyjadrenie estetickej hodnoty človeka. Preto si zrejme hľadal aj chlapcov s výrazom starogréckeho eféba. Napokon, veď grécka kultúra si zvyčajne vážila vzťahy staršieho a mladšieho muža, ktoré mali výchovný cieľ a neboli proti vôli chlapca. Hovoríme o tzv. gréckej homosexuálnej pedagogike. Táto „pedagogická pederastia“, láska k chlapcom medzi staršími aristokratmi a mladšími mužmi prešla do Grécka práve z Kréty. Zo starých textov klasickej doby je známe, že výraz „láska“ (eros), bol väčšinou používaný pre vyjadrenie homosexuálneho vzťahu a iba zriedka pre vzťah medzi jedincami rozdielneho pohlavia. Tradícia pederastie bola v Grécku taká silná, že ešte v rímskom období považoval Plutarchos za nutné dokazovať na niekoľkých stranách svojho dialógu *O láske*, že dievčatá sú, práve tak schopné vzbudiť vášnivý cit ako chlapci!

V prípade, že si nejaký muž všimol nápadne pekného chlapca, začal mu preukazovať pozornosť. Keď to bolo chlapcovi po vôli a priľnul k nemu, vytvoril sa medzi nimi dôverný vzťah, ktorý mohol, samozrejme, zostať celkom v rovine intelektuálnej a čistej, ale zrejme sa často vyvinul iným smerom. Takéto priateľstvá boli veľmi podnetné ako pre staršieho muža, ktorý si prial chrániť a vzdelávať svojho erómena, tak aj pre mladšieho, ktorý bol naplnený obdivom k svojmu erastovi. „*Lebo ak sa láska dotkne krásnej a mladej duše, vedie priateľstvom nakoniec k dokonalosti.*“¹³

Existuje mnoho dôkazov o tom, že pederastia bola v starovekom Grécku veľmi bežnou záležitosťou. Mnohé vázové maľby predstavujú chlapcov a efébov. Na keramike čiernych postáv je vizuálne vyjadrenie pederastických scén drsné: erasti aj eroméni sú nahí, erasti majú bradu, eroméni sú bez brady, všetci sú mohutní, v rôznych polohách, obsahujúcich viacero druhov koitu. Postavy majú atletické črty, podobne ako kúrosi, úchvatné archaické sochy nahých mladých mužov.

Malý výkladový slovník výtvarného umenia

Eféb – pochádza z gréckeho slova ἐφήβος (eféb, efebos) – mládenec.

Kúros – grécky κούρος, plur. Kúroi – mladík. V gréckom archaickom sochárstve typ sochy, zobrazujúcej stojaceho nahého mladíka, obyčajne s vykročenou ľavou nohou, s rukami pozdĺž tela. Zobrazuje víťazných atlétov, náhrobné a votívne sochy bohov (hlavne Apolóna). Typicky je v životnej veľkosti. V klasickom období sa kúros vtelil do motívu atléta.

Kúros v kontraposte sa v gréckom umení objavuje na rozhraní archaického a klasického obdobia ako zobrazenie ideálu krásy. Kritiov chlapec, ktorý bol zhotovený približne v roku 480 p. n. l., patrí medzi prvé sochy, ktoré sú v pozícii kontrapostu.

Kontrapost (tal. contraposto, protiklad) – kompozícia vyrovňavajúca vzostupné a zostupné sily dané váhou a napätím. Jedna noha je mierne pokrčená, druhá napnutá, ktorá opticky nesie väčšinu váhy tela. Os panvy prebieha šikmo v jednom smere. V dôsledku prenesenia váhy hornej časti tela na napnutú nohu vedie os ramien šikmo v opačnom smere. Kontrapost výtvarne oživuje figúru tým, že vytvára napätie medzi napätou a uvoľnenou nohou a postave dodáva esovité prehnutie.

¹³ https://sk.wikipedia.org/wiki/Pedagogika_v_starovekom_Gr%C3%A9cku

¹⁶ <https://refresher.sk/63658-Knazi-za-50-rokov-znasilnili-tisice-deti-pedofilom-sa-nevyhlo-ani-Slovensko-Ako-to-vyzera-v-nasej-cirkvi>

Peter Martinček, Natália Fašánková

Kontrapost sa rozvinul vo vrcholnom gréckom sochárstve. Antický sochár Polykeitos zasvätil celý svoj život hľadaniu ideálnej krásy. Cieľom Polykleita bolo zachytiť dokonalú krásu mužského tela, stanovil preto vo svojich bronzoch, vytvorených v rokoch 460-420 pred n. l. základný princíp chiazmu čiže pohybu tela vo výške ramien, pričom ich línia stúpa na tú stranu, na ktorú klesá línia nôh. Polykleitova najslávnejšia socha Doryforos (450 - 440 pred n. l.) získala označenie „Kánon“.¹⁵ V stredoveku sa kontrapost objavil ojedinele, plne sa opäť presadil v renesancii (Michelangelo: David) a v klasicizme.

¹⁵ PIJOAN, José. 1982. *Dejiny umenia / 2*. Bratislava: Tatran, s 82.

Adam Herich, Michal Koleiák, Peter Martinček

Sexuálne škandály v cirkvi¹⁶

Sexuálne škandály v katolíckej cirkvi začali na verejnosť prenikať na prelome tisícročí. Môže za to pravdepodobne dostupnejší internet, otvorenejšia spoločnosť a fakt, že ľudia už nechceli mlčať. V roku 2002 bola na pretrase bostonská diecéza, ktorá to všetko v podstate začala.

Vyšlo najavo, že bostonský arcibiskup kardinál Bernard Francis Law sa snažil zneužívanie detí vo veľkom utuľtať. Neskôr rezignoval a Konferencia amerických biskupov informovala o 10 667 prípadoch sexuálneho zneužívania detí kňazmi v priebehu rokov 1950 až 2002, za ktoré cirkev vyplatila odškodné vo výške 2 miliardy dolárov.

O škandáloch cirkvi sa odvtedy začalo rozprávať nahlas po celom svete. Írsko v roku 2009 zverejnilo tzv. *Murphyho správu*, ktorá opisovala, ako cirkev systematicky zahladzovala stopy po pedofilných kňazoch. Zmapovali obdobie od 1975 - 2004, v ktorom diecézy 46 pedofilných kňazov presúvali z miesta na miesto tak, aby sa nezistili ich škandály.

V Nemecku sa pedofília v cirkvi začala vo veľkom riešiť v roku 2010. Najväčší škandál v rámci sexuálneho obťažovania sa vtedy týkal slávneho chlapčenského zboru Regensburger Domspatzen. Bývalí členovia uviedli, že ich kňazi sexuálne zneužívali. V uplynulých 70 rokoch takmer 1 700 duchovných v Nemecku sexuálne zneužilo najmenej 3 677 detí, väčšinou chlapcov. Potvrdila to správa nemeckej biskupskej konferencie, týka sa to rokov 1946 až 2014.

V Nemecku za 70 rokov zneužilo deti takmer 1 700 kňazov, čo predstavuje až 4,4percent zo všetkých duchovných slúžiacich v danom období.

Počet obetí je ale určite vyšší. Nedávno sa predseda nemeckej biskupskej konferencie kardinál Reinhard Marx vyjadril, že cirkev utajovala prípady pohlavného zneužívania detí duchovnými. „Záznamy, ktoré mohli

dokumentovať tieto strašné skutky a uvádzali mená osôb za ne zodpovedných (kňazov obvinených zo zneužívania), boli zničené alebo dokonca ani nevznikli,“ povedal kardinál.

Podobné správy, ktoré mapovali zneužívanie v cirkvi, vydali aj Holandsko a Austrália, výsledky sú zhruba rovnaké - stovky zneužitých detí, zahladzovanie stôp a väčšina pedofilných kňazov je už po smrti. (...)

Predstavitelia francúzskej katolíckej cirkvi od roku 1950 sexuálne zneužili 216-tisíc detí,¹⁷ väčšinou chlapcov, uviedla 5. októbra 2021 nezávislá vyšetrovacia komisia. Počet obetí sa zvýši na 330-tisíc, ak sa započítajú aj trestné činy laikov, ktorí pracovali pre cirkev v náboženských školách či charitách. V porovnaní s celoštátnymi štatistikami predstavujú sexuálne delikty spáchané predstaviteľmi cirkvi asi 4 percentá všetkých týchto činov spáchaných vo Francúzsku, uviedol predseda komisie Jean-Marc Sauvé pri predstavovaní výsledkov dvojročného vyšetrovania.

Chlapci predstavujú 80 percent obetí, dievčatá 20 percent. Tieto čísla sú približne v rovnakom pomere, ako je tomu pri sexuálnom násilí na deťoch všeobecne, kde chlapci predstavujú 75 percent obetí.

¹⁷ <https://dennikn.sk/minuta/2561831/>

Michael Vrzala, Adam Herich

Prečo obeť sexuálneho zneužívania hovorí až po rokoch?

Sú ich výpovede dôveryhodné? Vysvetľuje psychologička Zuzana André v rozhovore s novinárom Karolom Sudorom¹⁸

Zuzana André je analytička Koordináčno-metodického centra pre prevenciu násilia na ženách. Rozpráva aj o tom, ako rozoznať znaky zneužívania dieťaťa a ako minimalizovať riziko zneužitia.

Keď po rokoch či dokonca desaťročiach obeť prehovorí o tom, že bola sexuálne zneužívaná, u časti verejnosti to vzbudzuje nedôveru. Pýta sa, prečo tak dlho mlčala, nepodala trestné oznámenie, nikomu sa s tým nezverila. Obviňujú ju z toho, že sa chce niekomu pomstiť, zničiť niekomu život, prípadne z toho vytĺcť peniaze. Sú tieto pochybnosti relevantné?

Sexuálne zneužitie predstavuje závažnú traumatickú udalosť, ktorá má komplexnú dynamiku, a prehovoríť o nej je z mnohých dôvodov náročné a riskantné. Až 30 percent detských obetí sexuálneho zneužívania

¹⁸ <https://dennikn.sk/1364391/preco-obeť-sexualneho-zneuzivania-hovorí-az-po-rokoch-su-ich-vypovede-doveryhodne-vysvetľuje-psychologicka/>

prehovorí o tom, čo zažili, až v dospelosti. Niekedy môže ísť aj o desaťročia mlčania a niektoré obeť sa nemusia zdôveriť nikomu po celý život.

Odborné poznatky týkajúce sa sexuálneho zneužívania nie sú na Slovensku, a to často ani u odbornej verejnosti, dostatočne rozšírené. Oneskorené odhalenie sexuálneho zneužívania obeťou spôsobuje spochybňovanie dôveryhodnosti obeť.

Existuje mnoho mýtov o tom, ako by obeť sexuálneho zneužívania mala konať či vyzeráť, a ak tieto predstavy nie sú napĺňané, dochádza k spochybňovaniu vierohodnosti obeť i jej skúsenosti. Výskumné štúdie však opisujú takzvané kontraintuitívne reakcie obeť, teda reakcie, ktoré sa priečia našim bežným očakávaniam.

Čo máte na mysli?

Patrí k nim napríklad i skutočnosť, že obeť zvyčajne nevyhľadajú pomoc hneď a prehovorí o svojej skúsenosti až oneskorene. V priemere ide o časový odstup 8 až 15 rokov. Menej než jedna zo štyroch obetí vyhľadá pomoc okamžite. Dlhodobé mlčanie preto nie je dôvodom na spochybňovanie obeť, ani jej skúsenosti so sexuálnym zneužívaním. Takzvané oneskorené odhalenia sú skôr typické.

Má také konanie obeť svoje dôvody a zmysel?

Má. Tieto dôvody sú zvyčajne veľmi komplexné. Patrí k nim napríklad strach obeť z toho, čo by sa stalo, keby prehovorila. Môže sa báť samotného páchatel'a a jeho následného konania, toho, že prehovorením ešte zhorší svoju situáciu alebo ublíži svojim blízkym.

Dokonca môže mať obavu z ublíženia samotnému páchatel'ovi, najmä ak je páchatel'om osoba, ktorá je s obeťou v blízkom vzťahu. Ďalším dôvodmi môžu byť pocity hanby, viny či bezmocnosti na strane obeť spojené napríklad s tým, že sa do takej situácie vôbec dostala, prípadne spojené s neporozumením vlastnej reakcii v danej situácii – takzvanému „zmrznutiu“, ktoré je vôľou nekontrolovateľným inštinktívnym mechanizmom organizmu v reakcii na stres.

Iným dôvodom môže byť zmätok, ktorý môžu obeť zažívať, pretože to, čo sa im deje, nevedia jasne identifikovať. Často môžu preberať

manipulatívnu interpretáciu udalostí páchatelom, ktorý zámerne skresľuje realitu a normalizuje to, čo sa deje. Obete môžu byť tiež viazané mlčať obavami z nedôvery a odsúdenia zo strany rodiny i širšieho okolia, prípadne obavami zo stigmatizácie a podobne.

Aký je podiel krivých obvinení v prípadoch sexuálneho zneužívania detí?

V prípadoch, ktoré boli ohlásené, je to približne nula až päť percent, čiže veľmi nízke číslo. Kým bude reakcia spoločnosti v prvom rade spochybňujúca, výsledkom bude skôr pokračujúca vysoká latencia týchto prípadov a opakujúca sa viktimizácia obetí, tých, čo prehovorí a hľadajú pomoc, ako i tých, ktoré svoje zážitky držia v sebe.

V záujme poskytovania podpory obetiam je kľúčové prijať takzvaný princíp prezumpcie statusu obeť, ktorý vyplýva zo Smernice Európskeho parlamentu a rady z októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov, a ktorá je premietnutá i do zákona o obetiach trestných činov.

Čo to v praxi znamená?

Podľa bodu 19 tejto Smernice „osoba by sa mala považovať za obeť bez ohľadu na skutočnosť, či bol páchatel identifikovaný, zaistený, stíhaný alebo odsúdený, a bez ohľadu na rodinný vzťah medzi nimi“. Ak by sa prístup odbornej i laickej verejnosti dôsledne opieral o tento princíp, obeť by sa nemusela v praxi obávať opakovanej viktimizácie – čiže spochybňovania, nedôvery, obviňovania, pripisovania spoluzodpovednosti za to, čo sa jej stalo a podobne.

Pomáhajúce profesie ani verejnosť si často neuvedomujú, aké dôsledky má nedodržanie tohto princípu práve v podobe ďalšieho ubližovania obetiam. V priestore, ktorý nie je dostatočne podporný a bezpečný na to, aby obeť mohli prehovoríť o svojej skúsenosti, je takýto čin skôr osobným hrdinstvom.

Poznanie dôvodov, pre ktoré obeť dlhodobo mlčia, môže snáď pomôcť ich lepšiemu pochopeniu a vhodnejšiemu reagovaniu každého z nás.

Aké bývajú motivácie obetí, ktoré sa rozhodnú po dlhom čase verejne prehovoríť o tom, čo sa dialo, hoci sú si vedomé rizika, že to môže mať vplyv na ich ďalší život?

Ľudia, ktorí zažili sexuálne zneužívanie v detstve, môžu mať aj po rokoch potrebu vysporiadať sa takto so svojou skúsenosťou, s ktorou sa, samozrejme, rôznymi spôsobmi vyrovnávali i dovtedy.

Odhalenie a pomenovanie skutku, ktorý bol spáchaný v minulosti, a pripísanie zodpovednosti páchatelovi za jeho konanie môže pre obeť predstavovať ozdravný proces. Uviest' minulosť na pravú mieru a uzavrieť týmto spôsobom to, čo sa odohralo kedysi, môže byť ulavujúce a užitočné, a to nielen pre obeť, ale v skutočnosti i pre páchatela a spoločnosť vôbec.

Motiváciou pre vystúpenie z kruhu mlčania a pomenovanie konania páchatela verejne je často potreba zabrániť páchatelovi pokračovať v jeho konaní, teda v zneužívaní ďalších obetí. Môže ísť aj o akt akejsi solidarity s ďalšími ľuďmi, ktorí majú podobnú skúsenosť a môžu byť takýmto krokom povzbudení a dokonca získať odvahu a prehovoríť tiež.

Kedy sa to najskôr stane, že obeť prehovorí?

Obeť sa zvyčajne rozhodne podstúpiť riziko a prehovoríť vtedy, keď na to dostatočne prežíva mieru bezpečia. Takýto stav môže nastať vďaka rôznym okolnostiam v živote obeť. Obeť má podporné zázemie, je v lepšom spojení so svojimi zdrojmi, páchatel už nie je nažive, prípadne rodičia, ktorých reakcie sa obeť mohla obávať, už zomreli a podobne.

Verím, že je potrebné, aby obeť hovorili o svojich skúsenostiach. Namiesto je však aj otázka, čo vieme – jednotlivo i ako inštitúcie prichádzajúce do kontaktu s obeťami sexuálneho násillia – ponúknuť k zvýšeniu prežívaného bezpečia a ich ochrany. To, na čo obeť v realite neraz narazí, je vyčerpávajúci proces sprevádzaný sekundárnou viktimizáciou, ktorého završením nie je potrestanie vinníka.

Muž, o ktorom sme aktuálne písali v súvislosti s tým, že ho opakovane sexuálne zneužíval kňaz, hovorí, že v tom čase mal asi 12 až 15 rokov. Nikomu sa nezdôveril, lebo rodičia ako silní veriaci by mu neverili, nikdy s ním o týchto témach nehovorili, navyše sám nemal jasno v tom, či to, čo sa deje, je v poriadku, alebo čosi neprípustné. Vedel len to, že je mu to nepríjemné. Došlo mu to až v 15 rokoch, keď aj samotný kňaz vo svojom konaní pritvrdil. Platí, že ani deti v takomto veku pri kontakte s duchovnou autoritou – v tomto prípade dokonca šlo o birmovného

Adam Herich, Natália Fašánková

otca a rodinného priateľa – nemusia vedieť rozlíšiť a správne vyhodnotiť, čo sa deje?

Sexuálne zneužívané dieťa nemusí vedieť správne vyhodnotiť, čo sa mu deje, a to nielen v prípade, keď je páchatelom duchovná autorita. Dieťa môže mať len málo nástrojov na to, aby rozpoznalo, že konanie páchatela nie je v poriadku.

V prvom rade nemusí mať dostatok informácií, aby vedelo identifikovať a pomenovať, o čo ide. Až 40 percent detských obetí sa nevníma ako obeť. Ak v kontakte páchatela s dieťaťom nie je prítomné fyzické násilie, môže byť sexuálne násilie zo strany blízkej či známej osoby, ktorá využíva skôr rôzne manipulatívne techniky, pre dieťa málo zjavné a čitateľné.

Čím je to, že je to pre dieťa taký problém identifikovať ako neprijateľné správanie dospelého?

Ak je páchatelom niekto, koho dieťa pozná a kto sa k nemu správa inak láskavo, priateľsky, prejavuje mu pozornosť a starostlivosť, a je prijímaný najbližšími príbuznými dieťaťa, dokonca je s nimi v priateľskom vzťahu, a vo svojom okolí požíva všeobecnú úctu, môže dieťa zažívať skôr zmätok a správanie páchatela vnímať ako zneisťujúce a nezrozumiteľné.

Hoci to, čo sa deje, môže preň predstavovať záťaž a vzbudzovať nepríjemné pocity, mlčanie môže byť podporené samotným páchatelom, ktorý skreslene interpretuje realitu a normalizuje svoje konanie.

Asymetrické rozloženie moci, ktoré existuje vo vzťahu dospelého páchatela a detskej obeť prispieva k normalizácii jeho správania dieťaťom, prípadne k jeho ospravedlňovaniu a hľadaniu viny na svojej strane za to, čo sa deje. Zvyčajne je to v období adolescencie, keď dieťa dokáže rozlíšiť, že to, čo sa stalo, bolo sexuálnym zneužívaním.

Pán z nášho prípadu hovorí, že tie zážitky vytesnil z hlavy a iba občas sa mu myšlienky na to, čo sa dialo, vrátili. Tvrdí, že zneužívanie ho nakoniec, našťastie, nepoškodilo, že má šťastnú rodinu a deti. Je naozaj možné vytesniť zneužívanie na dlhý čas z hlavy? Býva bežné, že dôsledky zneužívania sa v praktickom živote neprejavujú?

Podľa výskumných štúdií majú detské obeť v čase, keď k sexuálnemu zneužívaniu dochádza, tendenciu reagovať prevažne takzvaným hypoarousalom. To znamená, že pôsobia ochromene, sú akoby zmrznuté, v role „mŕtveho chrobáka“. Ide o inštinktívny obranný mechanizmus.

Ako sa prejavuje?

Toto zmrznutie umožňuje odpojenie sa od zážitkov, predstavujúcich prílišnú záťaž, ktorú nie je možné v danom bode integrovať, a preto v rôznej miere disociuje. Práve vďaka disociácii môže obeť aj následne vytlačiť z vedomia nepríjemné pocity, informácie, spomienky. Obeť nie je s nimi v plnom spojení a v každodennom živote môže dočasne fungovať, akoby sa nič nestalo.

Súčasťou vedeckého poznania je aj disociatívna amnézia, teda dočasné – čiastočné alebo kompletne – zabudnutie na traumatické udalosti, ktoré je prítomné asi u 20 percent obetí sexuálneho zneužívania. Ide o zabudnuté či potlačené spomienky, ktoré sú s odstupom času obnovené. V niektorých obdobiach môžu byť spomienky menej dostupné ako v iných.

Kedy sa to deje?

Táto amnézia je pravdepodobnejšia práve v prípadoch sexuálneho zneužívania, v ktorých je prítomná vysoká miera sociálnej zrady, pretože páchatelom je osoba, s ktorou je obeť v blízkom vzťahu a ktorej dôverovala. Každý človek je jedinečný, a aj to, ako vnútorne i navonok naloží so svojou skúsenosťou, je jedinečné. Na druhej strane, sexuálne zneužívanie detí patrí medzi závažné traumatické udalosti. Ide o úmyselné ľudské konanie zasahujúce najvnútornejšie časti človeka a zahŕňajúce vysokú mieru sociálnej zrady.

Trauma zo zrady má zvyčajne veľmi nepriaznivý dosah na psychiku. Zároveň je podstatné, že traumou nespôsobuje iba skutok samotný, ale aj ďalšie dianie súvisiace so zneužívaním, ktoré môže traumou skôr fixovať a zvyšovať alebo, naopak, zmierňovať jej dosah i možnosti spracovania. Čo konkrétne?

K faktorom zvyšujúcim traumatickosť zneužívania patrí už spomínaná problematickosť identifikácie páchatela ako páchatela, seba ako obeť

Kristína Sihelská, Michael Vrzala

a páchatelovho konania ako násilného činu. K ďalším faktorom patria napríklad hlboké pocity viny, hanby a zmätku vychádzajúce zo zážitku sexuálneho vzrušenia či orgazmu, pokiaľ sú tieto prítomné v reakcii na sexuálne zneužívanie.

Obet sa môže cítiť vzhľadom na túto reakciu spoluzodpovednou za to, čo sa deje, pričom opäť dochádza k narušeniu identifikácie obeť a páchatel'a. Iný traumatizujúci faktor predstavuje veľmi častá neadekvátna reakcia rodiny a okolia obeť po odhalení - v prípade, že je páchatel'om dieťaťu známa osoba - ktorá môže zahŕňať nedôveru, obviňovanie dieťaťa, jeho spochybňovanie, umlčovanie a podobne.

Pri tom všetkom dieťa opäť prežíva sociálnu zradu prehlbujúcu traumatickú skúsenosť. Naopak, k zníženiu traumatickosti sexuálneho zneužívania pomáha napríklad jasná identifikácia násilia, obeť a páchatel'a, ako aj okamžité odhalenie a vyhľadanie pomoci či emocionálna podpora a starostlivosť niekoho z rodiny či okolia.

Má sexuálne zneužívanie dlhodobé nepriaznivé následky?

Existuje na tom zhoda. Patria k nim najmä úzkosť, depresia, samovražda, závislosti, sexuálne či vzťahové problémy a iné. Dlhodobé následky traumy sexuálneho zneužívania v detstve môžu byť vo svojom pôsobení veľmi komplexné.

Nemusia sa prejaviť hneď, ale až oneskorene, v kritických obdobiach, ku ktorým patrí napríklad puberta, obdobie nadväzovania sexuálnych kontaktov, narodenie vlastného dieťaťa a ďalšie. Môže sa tiež stať, že sú pociťované v nejakej oblasti života, zatiaľ čo v inej vôbec, a aj toto sa v čase môže zmeniť.

Dosah traumy sexuálneho zneužívania nemožno bagatelizovať, hoci ho niektoré obeť prekonajú a niektoré môžu ostať voči nemu odolné. Obet' môže tiež zažiť takzvaný posttraumatický rast, keď dokáže svoju skúsenosť a jej dosah nejakým spôsobom zmysluplne transformovať.

Ako?

Napríklad prispieť svojim príbehom a skúsenosťou na podporu iných obetí, čo však neznamená, že v dôsledku traumy sexuálneho zneužívania už viac netrpí.

Existujú spoľahlivé signály, pri ktorých by mali rodičia spozornieť, pretože poukazujú na pravdepodobnosť, že dieťa je niekým zneužívané?

Odborná literatúra uvádza mnoho symptómov, ktoré môžu byť potenciálne prítomné u dieťaťa so skúsenosťou so sexuálnym zneužívaním. Treba si však uvedomiť, že neexistuje balík symptómov, ktorú by vykazovalo každé dieťa so skúsenosťou sexuálneho zneužívania. Až 40 percent obetí nevykazuje žiadne vonkajšie príznaky sexuálneho zneužívania, kým ďalších 30 percent len málo.

K fyzickým symptómom patria napríklad infekcie pohlavných orgánov, poranenia v análnej oblasti, bolesť pri močení, veľkej potrebe, chôdzi, sedení, zápcha, poranenia genitálnej oblasti, odreniny, modriny či ranky na stehnách, brušku, zadočku, v ústach a podobne.

Medzi psychické symptómy zaraďujeme napríklad návrat k prejavom, ktoré boli súčasťou mladšej vývinovej fázy – cmúľanie prstov, pomočovanie či pokakávanie sa, problémy s rečou, utiahnutosť, neprimerané prejavy zlosti, podráždenosť, úzkosť, strach, neschopnosť sústrediť sa a iné.

K pozorovateľným symptómom na behaviorálnej úrovni patrí najmä sexualizované správanie – častá masturbácia, znázorňovanie sexuálnych orgánov na obrázkoch ľudí, snahy chytať iné deti či dospelých v rozkroku či na prsiach a podobne, ale aj vyháňanie sa dotyku, situáciám, kde sa treba vyzliekať, umývaniu sa, prípadne nutkavá potreba umývať sa a mnoho ďalších.

Ako si to však rodič má z týchto pozorovaní vyskladať správne? Jeden z príznakov bude málo na to, aby robil závery o zneužívaní, nie?

Prítomnosť jedného symptómu u dieťaťa nemusí okamžite znamenať jeho sexuálne zneužívanie, ale žiadny z nich, hoci môže byť aj prejavom niečoho iného, netreba podceňovať. O to viac, ak sa vyskytujú spoločne

viaceré symptómy naraz alebo za sebou. Prostredníctvom mnohých týchto symptómov sa dieťa snaží komunikovať svoju situáciu, ale pre dospelého často nezrozumiteľným spôsobom. Dôležité je mať vo vzťahu k dieťaťu oči otvorené, byť voči nemu ako rodič vnímavý a v prípade zmien v správaní či prežívaní dieťaťa, pre ktoré neexistujú zjavné vysvetlenia, zaujímať sa o dieťa a pátrať citlivým spôsobom ďalej.

Dieťa nemožno izolovať od okolia, pričom predátori svoje chůtky nemajú napísané na čele a často ide navonok o slušných ľudí a svojim spôsobom aj autority. Ako minimalizovať riziko, že dieťa nebude niekým zneužitá? Na čo by rodičia nemali zabúdať?

Každé dieťa sa môže stať obeťou sexuálneho zneužívania, čiže i možnosti rodičov chrániť dieťa sú v tomto prípade – podobne ako aj v mnohých iných – obmedzené.

Intelektuálne schopnosti, sociálne pozadie, emocionálna zrelosť, dobrý vzťah s rodičmi, dostatok informácií či iné charakteristiky dieťaťa nezaručujú „úspech“. Nevieme znížiť riziko sexuálneho zneužitia na nulu, pretože zlo sexuálneho násillia je v našom svete prítomné. Môžeme sa však pokúšať znižovať riziko zneužitia a hlavne zlepšovať schopnosť včas detekovať zneužitie a reagovať naň, a tým ho minimalizovať.

Čo by teda rodičia mali brať pri pohľade na svoje deti do úvahy?

Z pohľadu rodiča môže byť zaujímavé vedieť, že prevažná väčšina prípadov sexuálneho zneužívania detí je spáchaná osobou, ktorú dieťa pozná a prechováva voči nej dôveru, nie cudzincom. Ide o 70 až 85 percent prípadov. Dieťa sa najčastejšie so svojou skúsenosťou zverí kamarátke či kamarátovi, menej často autorite, vrátane rodiča, ktorého môže chcieť mlčaním napríklad chrániť.

Asi najviac, čo môžu rodičia urobiť v rámci prevencie, je budovať s dieťaťom úprimný a otvorený vzťah, v ktorom existuje vysoká miera vzájomnej dôvery, v ktorom sa dieťa cíti prijímané a rešpektované také, aké je.

V takom prostredí je možné hovoriť o všetkom, čiže neexistujú témy, ktorým sa v rodine úmyselne vyhýba. Témy ako dotyky, sexualita, ale aj násillie, tajomstvo a mnohé ďalšie sú súčasťou rozhovorov medzi dieťaťom a dospelým.

Boris Zachar, Iveta Pagáčová. V projekciách sú použité snímky priekopníka fotografie aktu Wilhelma von Gloedena.

Dieťaťu môžu byť informácie podávané jemu primeraným spôsobom, reagujúc na jeho záujem a otázky. Dnes už máme aj na Slovensku vyvinutý preventívny program pre deti vo veku štyroch až siedmich rokov.

Ako sa volá?

Jeho názov je Kozmo a jeho dobrodružstvá, ktorý je ponúkaný materským školám a je verejne dostupný v knižnej podobe vrátane príručky pre dospelých. Mať informácie môže byť pre dieťa užitočné, i tu však platí, že poznatky nezaručujú schopnosť ich využitia v praxi.

Zodpovednosť za ochranu detí leží najmä na pleciach dospelých. Ochrana detí je viac ako individuálna či „rodinná“ záležitosť. Kľúčové v úsilí poskytovania adekvátneho bezpečia a ochrany môžu byť najmä odbornosť a profesionálny prístup pomáhajúcich profesií, polície, súdov a ďalších inštitúcií.

Ak aj nedokážeme sexuálnemu zneužívaniu úplne predísť, jeho včasná identifikácia a vhodná reakcia naň môžu minimalizovať jeho dosah. Scitlivenie spoločnosti na fenomén sexuálneho násillia môže vytvárať bezpečnejší priestor, v ktorom obeť môže cítiť väčšiu odvahu prehovoriť a páchatel' menšiu odvahu konať.

bulletin k inscenácii Naše fotky

napísala a zostavila **Zuzana Palenčíková**

Foto **Robert Tappert**

Grafický dizajn **Marcel Benčík**

Mestské divadlo Žilina

Horný val 3, 010 01 Žilina

mobil 0911 148 446

e-mail pokladna@divadlozilina.eu

web www.divadlozilina.eu

Riaditeľ **Michal Vidan**

Umelecký šéf **Eduard Kudláč**

Zriaďovateľom Mestského divadla Žilina je mesto Žilina.

